

romantiikan kukoistuskaudella Itä-Karjalaa pidettiin Kalevalan, kaikkein aidoimman suomalaisuuden kotimaana. Itäkarjalaisia koskevaa tutkimusta ja ennen kaikkea erilaisia tutkimusmatkoja heidän alueelleen alettiin tehdä jo 1700-luvun lopulla. 1890-luvulla syntynyt karelianismi-liike, jota Hannu Sihvo on perinpohjaisesti tutkinut monografiassaan Karjalan kuva, loi erittäin suotuisan pohjan Itä-Karjalan tutkimukselle.

Jos Suomessa Itä-Karjalaa tutkittiin innokkaasti melkein koko 1800-luvun ajan, niin Venäjällä tämä alue ja siellä asuva kansa ei herättänyt vastaavaa kiinnostusta. Itä-Karjalaa pidettiin pitkään yhtenä Venäjän sisäpoliittisesti ongelmattomimmista alueista, joten sen tutkimista ei pidetty kovin tärkeänä. Jokainen tutkija, joka meidän aikanamme pyrkii perehtymään Itä-Karjalan historiaan ja kulttuuriin tietää, että venäläinen historiografia teemasta on monta kertaa suppeampi ja köyhempi kuin suomalainen.

Kuitenkin Petroskoin yliopiston historian tiedekunnan dosentti, Venäjän vallankumousta edeltävän historian laitoksen johtaja Aleksandr Paškov on asettanut päämääräkseen osoittaa, että venäläinen Itä-Karjalan tutkimus 1800-luvulta 1900-luvun alkuun ansaitsee tarkempaa mielenkiintoa. Ensimmäisen kerran on yhteen monografiaan koottu tietoa kaikista tärkeimmistä Itä-Karjalaa koskevista tutkimuksista ja pyritty tekemään yleistyksiä eri tutkijoiden ja kotiseuduntuntijoiden näkemyksistä. Päämäärä, jonka Paškov on asettanut itselleen, ei ole helppo: tutkimukset ovat luonteeltaan ja tasoltaan hyvin erilaisia ja teosten tematiikka on monenkirjavaa, ja kaiken lisäksi alue koostui kulttuurisesti, kielellisesti ja etnografisesti erilaisista osista. Kuitenkin monografian tekijä on laatinut historiallisen kehityksen kaavan ja tehnyt mielenkiintoisia johtopäätöksiä.

1700-luku, joka Venäjän historiassa on verrattavissa Keski-Euroopan renessanssiaikaan, oli luonnon- ja maantuntemuksen sekä eri tieteiden innostuneen tiedostamisen ja tieteellisen havainnoinnin aikaa. Venäläiset alkoivat tutkia ja, voi sanoa, myös luetteloita omaa maataan. Pietari Suuren ajoista alkaen järjestettiin tieteellisiä retkiä, joiden päämääränä oli maan eri alueiden topografinen sekä niiden hyödyllisten kaivannaisten ja taloudellisten mahdollisuuksien kuvailu. Alkuvaiheessa tietojen kerääjiä paikalliset kansanheimot eivät paljoa kiinnostaneet ja näiden esittelyt olivat hyvin kaavamaisia.

Paškovin mukaan Venäjän fennougristiikka syntyi 1800-luvun ensimmäisellä kolmanneksella, ja tähän prosessiin vaikuttivat eurooppalaisen fennougristiikan kehitys sekä Nikolai Karamzinin kirjoittaman moniosaisen Venäjän historian ilmestyminen; jälkimmäisellä oli voimakas vaikutus venäläisten käsityksiin historiasta. Ei ole ihme, että Paškov kutsuu Andreas (A. J.) Sjögreniä venäläisen fennougristiikan perustajaksi; häntä pidetään sekä Suomessa että Venäjällä ”omana” tutkijana. Ja vaikka Paškovin monografiassa ei mainita Sjögrenin tuotannon merkitystä suomalaiselle fennougristikalle, on aivan varmaa, että nimenomaan tämä tutkija antoi syyksien molempien maiden suomalais-ugrilaisien kansojen tutkimukselle. Mutta kun Suomessa Sjögrenin perintö liittyi osaksi täysiarvoista tieteenhaaraa, niin Venäjällä tämä tieteenala jäi miltei kehittymättä 1800-luvulla. Ja luultavasti juuri tämä seikka sekä Suomen ruhtinaskunnan kuuluminen 1800-luvulla Venäjän imperiumiin antoi Paškoville idean lisätä venäläisten fennougristien ryhmään myös sekä Elias Lönnrot että M. A. Castrén. Mutta vaikka ensimmäinen heistä oli valittu Venäjän tiedekatemian kunnia-akateemi-

Venäläisen Itä-Karjalan löytäminen

A. M. Paškov: Karelskije prosvetiteli i krajevedy XIX – natšala XX veka [Karjalaiset valistajat ja kotiseuduntutkijat 1800-luvulta 1900-luvun alkuun]. Izdatelstvo PetrGU. 2010. 446 s.

Itä-Karjalan rooli suomalaisen kansallisen identiteetin nousussa oli erittäin suuri. Jo kansallisromantiikan synnyn aikana Karjalasta tuli suomalaiseseen kansalliseen identiteettiin liittyvä symboli. Kansallis-

koksi ja toinen teki tutkimusretkiä Venäjän tiedeakatemiaan rahoitukseksi, niin kumpaakaan ei voi pitää venäläisenä tiedemiehenä. Lönnrotin ja Castrénin tutkimukset olivat osittain tunnettuja venäläisten tutkijoiden keskuudessa, ja niitä käännettiin ja julkaistiin venäjäksi. Kuitenkin heidän tuotantonsa oli monia vuosia lähes tuntematon niille Venäjän kulttuurihenkilöille, jotka pyrkivät tutkimaan ja kuvailemaan itäkarjalaisia.

Kiinnostus itäkarjalaisiin oli Venäjällä tietenkin paljon heikompaa kuin Suomessa. Se ei pohjautunut kansallisiin ideaaleihin vaan valtion ja kirkon käytännöllisiin tarpeisiin. Paikalliset virkamiehet huomasivat 1800-luvun alussa, että venäjän kielellä oli hyvin vaikea tulla toimeen kaivosteollisuudessa työskentelevien karjalaisten talonpoikien kanssa, ja Venäjän valtiovainministeri käski kerätä tietoja paikallisesta talonpoikaistosta. Niinpä vuonna 1829 valmistui ensimmäinen tiedonanto Petroskoin kihlakunnan karjalaisväestön määrästä ja kielitaidosta. Vähän myöhemmin paikallinen piispa ja synodi olivat huolissaan vanhauskoisuuden leviämisestä karjalaisten keskuuteen, ja niinpä synodin käsystä järjestettiin vuonna 1836 Aunuksen hiippakunnan karjalaisten täydellinen väestölaskenta. Tuolloin itäkarjalaisissa seurakunnissa oli yhteensä yli 58 000 karjalasta. Samalla kävi selväksi, että suurin osa heistä ei osannut venäjää, joten Petroskoin pappisseminaarissa alettiin pitää karjalan kielin kurssia.

Kaikkien Aunuksen kuvernementin karjalaisten väestönlaskenta suoritettiin vähän myöhemmin, 1840-luvulla, ja tällä kertaa tilaajana oli keskusvalta. Imperiumin sisäinen inventaario jatkui, ja Venäjän maantieteellinen seura tilasi Venäjän Tiedeakatemiaan kirjeenvaihtajajäseneltä Pjotr Köppeniltä Venäjän eurooppalaisen osan etnografisen kartan laatimista. Tie-

deakatemia lähetti vuonna 1840 kuvernöörille ehdotuksen suorittaa kuvernementin ei-venäläisten asukkaiden laskenta. Aunuksen kuvernöörin Hristofor Povalošveikovskin vastaus oli hyvin merkillepantava: kuvernementissa ei ole vierasheimoista väestöä! Näin yhdellä lauseella pyyhittiin melkein kuusikymmentuhantinen karjalainen väestö sekä melkein yhdeksäntuhatta vepsäläistä pois Aunuksen kuvernementin kartalta. Tämä surkuhupaisa tapaus kuvaa hyvin näyttävästi paikallisvaltojen suhtautumista vähemmistöihin. Vain suurella vaivalla saatiin paikallisille virkamiehille selitettyä tiedeakatemiaan tehtävä, ja vasta vuonna 1850 saatiin tiedonanto Aunuksen kuvernementin ei-venäläisestä väestöstä. Paitsi tietoja karjalaisten, vepsäläisten ja suomalaisten määrästä raportissa kerättiin paljon etnografista tietoa, minkä johdosta tämä lopullinen raportti oli ensimmäinen kuvernementin vähemmistökansoja koskeva tutkimus. Köppenin kartta ilmestyi seuraavana vuonna.

1830-luvulta lähtien Venäjällä alkoi kehittyä kotiseutututkimus, josta tuli muutamiksi vuosikymmeniksi miltei ainoa itäkarjalaisia koskeva tutkimushaara. Paikalliset omatoimiset tutkijat (opettajat, papit, virkamiehet jne.) eivät tienneet mitään fennougristiikan saavutuksista ja tekivät enimmäkseen konkreettista ja empiiristä tutkimusta ilman minkäänlaista tieteellistä pohjaa. Paškov esittelee muutamien harrastelijatutkijoiden töitä kertoen jokaisesta seikkaperäisesti. Aunuksen kuvernementin karjalaisista kirjoittivat eri aikoina opettajat Aleksandr Lastotškin, Konstantin Petrov, Pavel Pokrovski ja Nikolai Leskov, virkamiehet Vasili Daškov ja Aleksandr Ivanov sekä kirkkoherra Viktor Krohin. He keräsivät karjalaisten historiallisia kertomuksia, lingvististä materiaalia, tietoja arkielämästä ja kansanarkkitehtuurista, uskonnoista ja

menoista, puvuista ja ruoasta. Niiden oma-aloitteisten tutkijoiden lista ei ole täydellinen, muutamia nimiä puuttuu, mutta tässä kirjan osassa enemmän hämmentää toinen seikka: jostain syystä monografian tekijä on ottanut tutkimuksen piiriin ainoastaan Aunuksen karjalaiset. Aleksandr Paškovin tutkimuksen ulkopuolelle jäi kokonaan Vienan Karjala, jonka väestö oli myös muutamien venäläisten harrastelijoiden tutkimuksien kohteena, erityisesti 1900-luvun alussa, kun ”suursuomalaisuuden” uhka vilkastutti kiinnostusta vienankarjalaisiin.

Sen sijaan Paškov ottaa mukaan sellaisia harrastelijoita, joiden tutkimuskohteena oli Laatokan Karjala, joka kuului silloin Suomen suuriruhtinaskuntaan. Siten viides luku on kokonaan omistettu ”koti-seutututkijalle ja Laatokan Karjalan valistajalle”, Salmassa syntyneelle Jegor Tihonoville, joka etnografisten tutkimustensa ohella kävi aktiivista taistelua Laatokan karjalaisten kulttuurillista suomalaistumista vastaan. Tihonovin värikäs hahmo on itsessään hyvin mielenkiintoinen, mutta sitä, miksi Tihonov on otettu mukaan juuri tähän monografiaan, pitäisi ainakin selittää lukijalle samoin kuin kysymystä, miksi Vienan Karjalan tutkijat on unohdettu.

Muutenkin voi todeta, että Aleksandr Paškovin kirjan viimeiset luvut on omistettu tutkijoille, jotka olivat samalla aktiivisia yhteiskunnallisia vaikuttajia. Paitsi Tihonovia tähän ryhmään kuuluu Miron Smirnov, aktiivinen taistelija Itä-Karjalan modernisoinnin puolesta sekä ”suursuomalaisuuden” vastustaja Viktor Krohin. Molemmat, kuten myös Tihonov, olivat karjalaisia ja asuivat Suomessa. Smirnov ja Tihonov olivat ammatiltaan yrittäjiä, Krohin oli kirkollinen vaikuttaja ja pappi. Jos Smirnov on nelmoin Itä-Karjalan taloudellisesta kehityksestä, niin Krohinin ”Karjalaisen historiaa” ei voi pitää tieteelli-

senä vaan ennen kaikkea ideologisenä teoksena, jonka päätarkoituksena oli karjalaisten venäläistämisen tarpeellisuuden perustelemisen. Hänen argumentaatiojärjestelmiinsä kannattaa tutustua nimenomaan 1900-luvun alun suomalais-venäläisen ideologisen ”Karjalan puolesta” -taistelun kautta.

Aleksandr Paškovin teos on merkittävä ja hyödyllinen siksi, että siinä esitellään ensimmäistä kertaa yksien kansion sisällä Itä-Karjalan (suurimmalta osin Aunuksen Karjalan) tutkijoita ja kerrotaan heistä henkilöinä sekä esitellään heidän tutkimustuloksiaan. Kirjassa osoitetaan, mistä ”venäläisen Itä-Karjalan löytämisessä” oli kyse: tilastollisista tiedoista, jotka vastasivat valtiovallan käytännön haasteisiin kotiseutututkimuksessa, ja teoksista, joilla otettiin osaa ajan ideologisiin ja yhteiskunnallisiin kamppailuihin. Teoksen heikkouksia ovat kuitenkin muutamien tärkeiden Aunuksen Karjalan tutkijoiden nimien sekä koko Vienan Karjalan tutkimuksen kuvauksen puuttuminen. Teos näyttää jälleen kerran venäläisen ja suomalaisen fenougristiikan tutkimuksen eriytyneen, sillä molemmien puolin tutkijat eivät tienneet rajantakaisten kollegojensa saavutuksista. Oli kohtalon ivaa, että suomalaisten karjalaisia käsitelleet teokset olivat tuttuja ainoastaan ”suursuomalaisuutta” vastaan taistelleelle Viktor Krohinille. On toivottavaa, että kahden historiografian välinen kiulu supistuisi meidän aikamme. Tässä Paškovin teos luo yhden monista silloista kahdenmaan tutkimuskoulukuntien välille. Siten tutustuminen tähän teokseen on välttämätöntä suomalaisille Itä-Karjalan tutkijoille.

– MARINA VITUHNOVSKAJA-KAUPPALA